

11. Романкова Л. М. Моделювання конфліктної взаємодії через графи / Л. М. Романкова // Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології : Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 30-річчю наукової та педагогічної діяльності академіка С. Д.Максименка 17-18 грудня 2001 року. Т. 1. – К. : Міленіум, 2002. – С. 336–344.

12. Савчин М. В. Вікова психологія : [навч. посіб.] / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2006. – 360 с.

13. Сидоренко О. Л. Про способи підвищення ефективності взаємодії викладача зі студентами / Олександр Леонідович Сидоренко // Педагогіка і психологія. – 2002 – № 1-2. – С. 83–88.

УДК 378.001.26

Кожевников В.М., д. пед. н., доцент, член-кореспондент Міжнародної академії педагогічних наук, завідувачий кафедрою загальної психології та педагогіки Макіївського економіко-гуманітарного інституту

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розкрито теоретико-методичні засади запровадження оптимізаційного підходу до оптимального вибору змісту навчання у загальноосвітній профільній і вищій школі. Розкрито ідею використання наступності загальноосвітньої профільної школи і вищого навчального закладу у розробці критеріїв оптимізації змісту навчання відповідно до реальності і тенденцій розвитку вищої школи у формуванні соціально-активної, гуманістично спрямованої особистості – громадянина України.

Ключові слова: теоретико-методичні засади; оптимізаційний підхід; оптимальний вибір; критерії оптимізації змісту навчання.

В статье раскрыты теоретико-методические основы внедрения оптимизационного подхода к оптимальному выбору содержания обучения в общеобразовательной профильной и высшей школе. Реализована идея использования преемственности общеобразовательной профильной школы и высшего учебного заведения в разработке критериев оптимизации содержания обучения в соответствии с реальностью и тенденциями развития высшей школы в формировании социально-активной, гуманистически направленной личности – гражданина Украины.

Ключевые слова: теоретико-методические основы; оптимизационный подход; оптимальный выбор; критерии оптимизации содержания обучения.

Постановка проблеми. У наших дослідженнях доведено, що наступність профільної школи і вищого навчального закладу в організації й управлінні, методичному обґрунтуванні реалізується у цілях, завданнях, змісті освіти, формах організації, методах викладання та учіння, шляхом самоорганізації діяльності всіма суб'єктами навчально-виховного процесу. Відбувається закономірний і спадкоємний зв'язок процесів навчання, виховання, формування, розвитку й соціалізації особистості учня – старшокласника – абітурієнта – студента. Звідси можна виділити проблему теоретико – методичних

засад оптимізації змісту навчального матеріалу в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розгляд наукової, методичної літератури, аналіз практичного досвіду учителів загальноосвітньої профільної школи, викладачів вищого навчального закладу дозволяють стверджувати, що означена нами проблема започаткована у роботах Ю. Бабанського та автора [1; 2; 3] щодо загальноосвітньої школи. Теоретико– методологічні основи оптимізації педагогічного процесу вищого навчального закладу представлено у нашому дослідженні [4]. Розкриття оптимізаційного підходу до змісту навчального матеріалу в процесі навчання у вищому навчальному закладі у руслі означеної нами проблеми залишається не дослідженим.

Актуальним в умовах кредитно-модульного навчання у вищій школі є науково обґрунтоване розкриття сутності теоретико-методичних засад оптимізації змісту навчального матеріалу у вищому навчальному закладі, виділення ознак оптимальності кредитно-модульної системи розробки критеріїв оптимізації змісту.

Формування цілей статті (постановка завдань). У статті обґрунтовано механізми оптимізаційного підходу до вибору, конструювання та ефективної реалізації змісту навчального матеріалу.

Виклад основного матеріалу. У даній статті ми спираємося на такі основні положення щодо реальності і тенденцій розвитку вищої школи України в організації навчання:

- посилення ролі здобувача знань в навчальному процесі, на якого поступово перекладається і основна відповідальність за власні знання;
- індивідуалізація навчання за рахунок збільшення значущості самостійної роботи;
- формування особистої відповідальності учня і студента у навчанні;
- скорочення обсягів аудиторних годин і необхідність викласти той самий обсяг навчального матеріалу, але за коротший час;
- проблема організації навчання як фактор його якості;
- проблема якості основних суб'єктів навчального процесу – учнів, учителів, студентів, викладачів, як чинників якості освіти;
- головний чинник змін в організації навчання у вищих навчальних закладах – зміна політичної і економічної системи, яку необхідно враховувати в організації освіти у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах, у наближенні до освітньої системи Європи [5].

Передовий досвід роботи учителів загальноосвітньої школи і викладачів вищої школи доводить, що студент, адаптований до сучасної системи організації навчання ще в школі, легко сприймає її у вищому навчальному закладі. Актуальним елементом цієї системи залишається процедура оптимального вибору змісту навчання у руслі подальшого розвитку теорій і методики оптимізації в умовах вищої школи.

Зазначимо, що викладачі вищих навчальних закладів, як і учителі, також утворюють соціально-професійно групу, і від них вимагаються природні здібності, розумові, фізичні часові, емоційно-вольові витрати. Тому викладачі мають багато спільного із вчителями, але їх праця відрізняється відмінностями-

ми навчального процесу у вищому навчальному закладі, старшою за віком аудиторією, практичним змістом навчання та ін.

Щодо означеної нами проблеми основними поняттями оптимального вибору виступають критерії оптимізації змісту навчальних програм (у загальноосвітній школі), програм нормативних навчальних дисциплін, робочих програм навчальних дисциплін (у вищій школі).

До основних критеріїв оптимізації змісту освіти, на нашу думку, слід віднести такі:

1. Критерій цілісності змісту освіти, що передбачає достатньо повне відображення формування і розвитку соціально-активної, гуманістично-спрямованої особистості – громадянина України із системою наукових знань про природу, людину, суспільство, готового до професійного самовизначення, самовдосконалення, фізично і психічно здорового. Така особистість передбачає наявність у неї відповідної системи цінностей, знань і вмінь, особистісних якостей, таких як ініціативність, заповзятливість, творчість, здатність до самосвідомості, самостійного ухвалення рішення. Модель особистості випускника школи, на наш погляд, має забезпечувати послідовне становлення його особистості – громадянина ще з початкової школи, яке необхідно продовжувати і у вищій школі.

2. Критерій наукової і практичної вагомості елементів змісту освіти, який забезпечує виділення головних, найбільш суттєвих його компонентів. При використанні цього критерію переваги необхідно віддавати більш вагомим елементам змісту, тобто більш універсальним, загальнонавчальним та перспективним, необхідним і достатнім для характеристики основних теорій, законів і понять.

Урахування цього критерію у шкільній практиці сприяє: виявленню запитів вищої освіти до школи за основними профілями; розподілу теорій, законів та понять на всезагальні, загальні і часткові; класифікації наукових фактів на основні, додаткові, довідкові; між предметному аналізу навчального матеріалу з метою усунення дублювання.

Щодо вищої освіти до переваг слід віднести:

– фундаменталізацію вищої освіти, яка є необхідною умовою, базою для неперервного творчого розвитку людини, основою її самоосвіти, не передбачає надання студенту єдиної картини світу як цілісності, що розвивається та функціонує на основі єдиних спільних законів; викликає необхідність в інтегруванні різних завдань професійної підготовки з тим, щоб фахівець будь готовий до удосконалення знань та умінь, коли нові кваліфікації, зорієнтовані на сучасні технології, методи організації праці, повинні базуватися на попередньо засвоєних. Це відповідає вимогам наступності;

– фундаменталізацію вищої освіти, що є об'єктивно закономірним процесом зміщення пріоритетів навчання у бік загальнонавчальних, найбільш універсальних досягнень людської думки у сфері науки;

– інтеграцію, яку можна вважати одним з ефективних засобів фундаменталізації вищої освіти.

Важливим компонентом інтегрування знань є виділення у змісті освіти фундаментальних, генералізуючих понять, теорій та законів, за допомогою яких виявляються причинно-наслідкові та кореляційні зв'язки;

– генералізацію навчального матеріалу, що дає змогу виділити в ньому головне і другорядне, встановити оптимальну для вивчення послідовність викладу (вивчення) навчального матеріалу.

– Генералізацію, пов'язану з тим, що в період науково-технічної революції необхідно володіти загальними ідеями, принципами і методами науки, які дають можливість забезпечити ґрунтовні знання, не перевантажуючи пам'ять великою кількістю часткових або вторинних факторів;

– випереджальний розвиток вищої освіти. Його здійснення відбувається в умовах взаємодії з усіма галузями сучасної науки: гуманітарними, технічними, природничо-науковими в умовах зв'язку інноваційного наукового пошуку з процесом навчання, професійного становлення й удосконалення фахівців. Головною функцією є своєчасна підготовка майбутніх випускників із системним науковим мисленням, екологічною культурою, інформаційною культурою, творчою активністю, толерантністю, умінням працювати в команді; працювати на результат, високою моральністю.

3. Критерій відповідності змісту освіти віковим можливостям тих, хто навчається який потребує виявлення таких елементів змісту, які традиційно викликають великі утруднення у значної частини учнів відповідного віку. Цей критерій потребує пошуку можливих шляхів покращення методики вивчення тих розділів, які найбільш часто є складними щодо вступу у вищі навчальні заклади.

Щодо вищої освіти цей критерій стосується індивідуалізації навчання, яке зумовлює необхідність урахування психічних особливостей кожного студента у процесі навчання й організації його творчості. Індивідуалізація змісту вищої освіти передбачає необхідність відмовитися від єдиної стандартної вищої освіти у визначенні її багатоваріантності; розвитку різних її видів і форм. Складовою індивідуалізації виступає така організація начального процесу, за якої у виборі способів, прийомів, темпу навчання враховують індивідуальні відмінності студентів, рівень розвитку їхніх здібностей до навчання. Тому індивідуалізація вкрай потрібна передусім тому, що у природі не існує середньостатистичного студента, він завжди є індивідуальністю з відповідною підготовкою, притаманними йому здібностями, інтелектом, мотивацією до навчання і учіння, психофізіологічними особливостями. Індивідуалізація виступає начальною проблемою сьогодення.

4. Критерій відповідності наявному часу на вивчення даного навчального матеріалу. Цей критерій передбачає вивчення витрат часу, необхідного для глибокого і міцного засвоєння відповідних тем всіма учнями класу, яке покаже, у вивченні яких тем темп навчання слід уповільнити, а з яких тем прискорити.

Щодо вищої школи, то визначальними елементами сучасної кредитно – модульної технології є поняття кредиту і модуля. Саме кредит надає можливість вибору тих чи інших навчальних дисциплін у їхній структурно – логічній послідовності; визначає оптимальне навантаження, яке виділяється на вивчення навчальної дисципліни, зобов'язує студента продемонструвати знання, уміння, навички під час контролю. У кредитній системі зважають лише на свої інтелектуально-фізичні можливості. Учебний кредит є одиницею вимі-

рювання виконаної студентом роботи (аудиторної і позааудиторної) щодо загального річного навантаження в даному вищому навчальному закладі.

5. Критерій відповідності змісту освіти міжнародному досвіду у цій сфері. Відповідно до цього критерію необхідно порівнювати вітчизняні і зарубіжні програми, посібники з метою зіставлення теорій, законів, понять, глибини розкриття питань, переліку умінь і навичок, часу на вивчення кожної теми. В необхідних випадках вносяться корективи, що забезпечують високий міжнародний рівень змісту освіти.

Входження України в єдиний Європейський освітній простір забезпечує адаптацію вищих навчальних закладів до технологічного впровадження кредитно-модульного навчання. В рамках кредитно-модульної моделі необхідно зберігати національний характер освіти і забезпечити в Україні досягнення основної мети вищої освіти – формування у майбутніх спеціалістів професійних якостей, знань і умінь відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик конкретної спеціальності.

6. Критерій відповідності змісту освіти можливостям навчально– матеріальної бази сучасного навчального закладу із урахуванням перспектив його розвитку. При використанні цього критерію уточнюється перелік лабораторних і практичних робіт. З часом при появі нових можливостей цей перелік уточнюється або актуалізується як у школі, так і у вищому навчальному закладі.

Сьогодні бібліотеки загальноосвітніх і вищих навчальних закладів повинні прагнути активно запроваджувати сучасні інформаційно-бібліотечні технології, нові методи створення, збереження, обробки інформації, надавати користувачам доступ до ресурсів інтернету, рефератів та повнотекстових баз даних, електронних довідників і енциклопедій, що значною мірою змінює цілі, завдання і функції бібліотечної діяльності. Сучасна бібліотека є системою, що постійно розвивається, змінюється, трансформується із традиційної бібліотеки у науково-інформаційний осередок, у бібліотеку, електронну бібліотеку. Початковим етапом є створення комп'ютерних класів у загальноосвітній середній та вищій школі.

Таким чином актуальною вимогою є оптимізація змісту навчання у вищій школі відповідно до наведених вище критеріїв.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному напрямі. Наведені теоретико-методичні засади оптимізації змісту навчального матеріалу в процесі навчання у вищому навчальному закладі утворюють вихідну базу для подальших досліджень механізмів методичного забезпечення оптимального вибору змісту освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса : метод. основы / Бабанский Ю. К. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Кожевников В. М. Організаційно – дидактичні засади забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу : автореф. дис. д-ра пед.наук / спец. : 13.00.01. «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В. М. Кожевников. – Луганськ, 2012. – 40 с.
3. Кожевников В. М. Оптимизация процесса учения (Общедидактический аспект) : [курс лекцій] / Кожевников В. М. – Донецк : ДОУ, 1994. – 111 с.

4. Кожевников В. М. Теоретико-методологічні основи оптимізації педагогічного процесу вищого навчального закладу / В. М. Кожевников // Наукові праці ДонНТУ. Серія : «Педагогіка, психологія і соціологія»: зб. наук.пр./ [редкол. А. В. Зиль]. – Донецьк : ДонНТУ, 2013. – №1(13).

5. Артемчук Г. І. Вища школа України : реальність і тенденції розвитку : [монографія] / Г. І. Артемчук, В. В. Попович, Г. Г. Січкаренко. – К. : Ленвіт, 2004. – С. 52–57.

УДК 159.98

Колосович О.С., доцент кафедри психології управління Львівського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДИХ ОФІЦЕРІВ

У статті аналізуються теоретичні аспекти та викладено результати опитування щодо психологічних особливостей професійної діяльності молодих офіцерів. Встановлено, що психологічними аспектами є наступні особливості, що поєднані в такі групи як об'єктивні (є стандартними для будь-яких умов), суб'єктивні (відображають особливості молодого офіцера) та ситуативні (умови несення служби, особливості професійного колективу).

Ключові слова: молодий офіцер, складнощі початку професійної діяльності, психологічні аспекти діяльності.

В статье анализируются теоретические аспекты и изложены результаты опроса относительно психологических особенностей профессиональной деятельности молодых офицеров. Определено, что психологическими аспектами являются следующие особенности, которые объединены в такие группы как объективные (являются стандартными для любых условий), субъективные (отражающие особенности молодого офицера) и ситуативные (условия несения службы, особенности профессионального коллектива).

Ключевые слова: молодой офицер, сложности начала профессиональной деятельности, психологические аспекты деятельности.

Постановка проблеми. Формування нового вигляду Збройних Сил та інших військових формувань спрямоване на підвищення рівня їх боєготовності та мобільності. Й сучасний стан професійної діяльності командирів силових відомств України у значній мірі відрізняються від того, яким він був 20 років тому. Призов громадян на військову службу на контрактній основі має забезпечити якісне підвищення рівня професіоналізму військовослужбовців і бойової готовності підрозділів. При цьому відбуваються суттєві зміни в самому укладі військової служби і, насамперед, в організації взаємодії та спільної діяльності військовослужбовців. Це передбачає зміну організаційно-штатної структури, що призведе до відносного збільшення числа молодших офіцерів. У результаті основний тягар роботи з безпосередньої організації виконання рішень командування, виховання та навчання підлеглих ляже на плечі молодших офіцерів, більшу частину з яких складають молоді офіцери. Однак начальники не мають змоги постійно контролювати діяльність молодих офіцерів і при цьому вимагають, щоб вони вже майже зразу після вступу на посаду повноцінно виконували службові обов'язки.